

at tage stilling i en række tvivlstilfælde. Alt for ofte nøjes han med at stille en række muligheder frem eller vælge en løsning uden begrundelse, evt. blot fordi den fremsatte er den mest udbredte – eksempelvis dateres Themistokles' ostracisme således, og Kalliasfreden godtages som ægte, uden at præmisserne herfor er fremlagt. Dette virker lidet tilfredsstillende for den læser, der blot har lidt mere kendskab til periodens problematik, mens det nærmest må vildlede begynderen.

Den politiske historie har fået en overvægt i forhold til resten af bogen, hvilket ikke svarer til dens vigtighed: bog 1 går fra s. 14 til 402, mens *la civilisation grecque* får s. 411 til 685. Dette synes ikke begrundet i en vurdering fra forfatterens side, da det især er i anden bog, vi finder de bedste og mest velformulerede synspunkter, der vidner om forfatterens evne til at give en græsk interpretation af det klassiske Grækenland. Som eksempel skal især fremhæves bogens sidste hovedafsnit *Economie et société* (s. 629–78). Heri gøres op med de sidste generationers forsøg på at interpretare græsk historie ud fra senere tiders kategorier.

Bogen er forsynet med noter, der af forfatteren selv betegnes som ikke-udtømmende. Heri har han ret. Mange ville sikkert have foretrukket flere henvisninger til kilderne, ikke mindst til de mange indskrifter, som kan være vanskelige for begynderen at finde.

Anmelderen må således konkludere, at bogen er et interessant og energisk forsøg på at fremstille en velkendt og intensivt studeret periodes historie, men den manglende sammenhæng mellem *les événements* og *la civilisation* gør det vanskeligt at udnytte bogen efter dens erklærede hensigt.

Jens Erik Skydsgaard

Russel Meiggs: The Athenian Empire, The Clarendon Press, Oxford, 1972, 412 s. + 217 s. noter, appendices og kort.

Med dette værk har en af de kyndigste i Grækenlands klassiske historie afsluttet (foreløbigt?) et langt livs arbejde med 5. århs. Athen. Det er en monografi over det såkaldte delisk-attiske søforbund, der begyndte som et forbund med Perserne og endte som et attisk imperium baseret på Athens flåde. Næppe nogen anden periode i oldtidens historie er studeret mere intenst end denne og i ældre historie ser man kun sjældent så meget nyt kildemateriale dukke op som netop til denne periode. Det er først og fremmest de talrige indskrifter, der vedrører forbundet og den tribut, medlemmerne betalte til Athen. Hele dette materiale er publiceret af Merrit, Wade Gery & Mc Gregor i *The Athenian Tribute Lists*, 1939 ff. Nyere tilkommet materiale er inddraget i *A Selection of Greek Historical Inscriptions to the End of the Vth Century*, udgivet og kommenteret af Russel Meiggs og David Lewis (Oxford 1969) og sammen med A. Andrewes er Meiggs medudgiver af den ændrede udgave af *Sources for Greek History between the Persian and Peloponnesian War*, oprindeligt besørget af C. F. Hill i 1897. Meiggs kender således sine kilder og behersker hele det store og vanskeligt tilgængelige materiale, som skal samles til et hele.

Hovedproblemet er naturligvis, i hvilken grad vi tør fæste lid til vor historio-

grafiske hovedkilde, Thukydid, der ganske kort behandler perioden 478–431 som en optakt til hovedemnet, den peloponnesiske krig. Uden indskrifterne var vi praktisk taget prisgivet Thukydid's domme, hans udvælgelse og hans fremstillingskunst. Indskrifterne kan give et korrektiv på en række punkter.

Meiggs jonglerer virtuost med den samlede overlevering. Hvor kritisk analyse ikke slår til, vælger han den mest sandsynlige løsning: Hvad var det mest fornuftigt at gøre, eller hvad var den logiske baggrund for denne eller hin begivenhed. Således ræsonneres f. eks. s. 92 ff vedrørende den attiske udenrigspolitik efter 460 og således accepteres Kalliasfreden s. 129 ff. Meiggs lever således i et univers, hvor begivenhederne er logisk sammenhængende, men er de det? Eller var de det i Athens storhedstid? Det er ikke sikkert, at det billede, der tegnes, er slet så nær den historiske virkelighed, som forfatteren forestiller sig.

Udgangspunktet er som regel Thukydid, og sjældent drages hans oplysninger i tvivl. Et berømt eksempel kan illustrere det. Thukydid beretter (I, 96), at den første tribut, der blev pålagt forbundsfællerne, udgjorde 460 talenter. Dette tal har længe været omdiskuteret, ikke mindst fordi ingen indskrift bekræfter så højt et tal, og det epigrafiske materiale er endda senere end stiftelsesåret, da forbundet var langt mere omfattende, end da det startede. Man kan altså forkaste Thukydid's oplysning, men det vil Meiggs kun nødigt. Den banale forklaring, at tributten omfattede såvel penge som værdien af de skibe, som forbundsfællerne stillede med, forkastes, men »certain considerations intitle us to accept his figure until it is more decisively disproved«: Cypern kunne have været med fra starten, og fastsættelsen af tribut kunne have strakt sig over flere år, så flere byer var kommet med. Dette er en mulighed, men den ligger ikke Thukydid's lakoniske oplysning nær.

Inden for de begrænsninger, som thema og det grundlæggende syn på kilderne afstikker, er Meiggs bog fortræffelig. Alle unormaliteter i imperiet – især hvad angår forbundsfællernes uregelmæssige indbetalinger – diskuteres, kommenteres og forklares, og såvel *Endnotes* som *Appendices* er en guldgrube af historisk og epigrafisk lærdom parret med snusfornuftig engelsk common sense. Alligevel er det ikke den endegyldige bog om Athens imperium. Der er nok for mange detaljer, for mange småbyer, hvis særlige situation skal forklares etc. Hele det epigrafiske materiale er så vanskeligt at tolke i dets fragmentariske stand, mange læsemåder er usikre, og mange vigtige tolkninger må hvile på conjecturer. Man kan næppe nå frem til en entydig tolkning, men med Meiggs som vejleder vil den interesserede (og flittige!) nå et langt stykke i retningen af at kunne danne sig en egen mening om enkelthederne.

Jens Erik Skydsgaard

Signe Isager & Mogens Herman Hansen: Attiske retstaler fra Demosthenes' tid (Demosthenes XXXII–XXXVII & LVI). Oversat med indledning og kommentar. Selskabet for historiske kilders oversættelse. Munksgaard 1972. 431 s. inkl. indices.

Mens vi praktisk taget ikke ved noget af betydning om almindelige mennesker i 5. årh.s Athen, giver de attiske retstaler fra 4. årh. et rigt facetteret billede af de